

son har använt sig av begreppet hyperberättelse i sin avhandling, när hon försökte iscensätta ett skeende (Salomonsson 1998:96). Det hade möjligen kunnat vara en mer adekvat term. Skillnaden är att Salomonsson skrev dessa utifrån mängder av observationer och ett omfattande källmaterial och konstruerade medvetet ett typfall. Nyström vill iscensätta vardagen som den kunde ha sett ut, vilket är en annan ambition. Det hade behövts ett kompletterande arkivmaterial för att få till den massa som krävs för att kunna göra en trovärdig beskrivning av människors vardagsliv på Krapperup, åtminstone under perioden innan intervjuerna började ha täckning (1920-talet). Det kunde ha varit rättegångsmaterial, dagböcker, skildringar i dagspress m.m.

Att använda flera typer av material är inte ovanligt bland etnologer. Men att bygga ena halvan av avhandlingen på arkivalier och andra halvan på intervjuer hade behövt en mer utförlig diskussion. Vilka kvalitativa skillnader ligger i att arkivmaterialet framställts av människor som arbetat på Krapperup och att forskaren fokuserar samma kategori människors vardagsliv i intervjuerna? Brevet är ett relativt oproblemiskt arkivmaterial när det gäller att komma åt vardagsliv, men redan mellan brev och intervju finns en rad viktiga skillnader. En intervju inbegriper ju också den person som styr samtalet, det är något helt annat än en mottagare av ett brev, vilket får konsekvenser för det sagda. Ekonomiska uppgifter och inventarielistor kräver avsevärt mycket mer av tolkning och kontext för att kunna leverera en förståelse för människors vardagsliv, för att inte tala om frågor om makt och hierarkier.

Utöver detta lämnar själva hantverket med hänvisningar och referenser en hel del att önska. Hänvisningarna innehåller inte alltid vad man förväntar sig och det händer mer än en gång att texten behandlar Krapperup men noten refererar till något utanför. Inget fel med det, ifall den huvudsakliga poängen är att t.ex. göra jämförelser, men det är snarare på de ställen man förväntar sig en hänvisning som skulle göra det möjligt att kolla källan som noten glider iväg mot det generella. Även hänvisningen till annan forskning svajar betänkligt, kanske framförallt när det gäller Skeggs och Bourdieu.

Avslutning

Jag vill avslutningsvis återkomma till frågan: går det att skriva en avhandling om en borg? Vad krävs för det? Först och främst krävs ett fungerande syfte, som inte kan stanna vid att berätta så mycket som möjligt om Krapperups gods. Sedan beror det på förmågan att lyfta blicken,

antingen via jämförelser (empiriskt), via teoretiska resonemang eller via någon form av samhällelig kontextualisering. Helst bör alla dessa delar finnas, tillsammans med en rejäl diskussion om metod och material. Det finns ansatser till allt detta i avhandlingen, men de når inte hela vägen fram. Teorin tillför inte tillräckligt och tillämpas tämligen urskiljningslöst, empiriska luckor fylls ut av antaganden. Metoden förblir oklar liksom källanvändningen, syftet är inte tillräckligt spetsat. De förändringsprocesser som Nyström vill skildra blir ofta svårbegripliga eftersom den samhälleliga kontexten till stora delar saknas och eftersom framställningen inte tillåter oss att se sammanhangen klart.

Ändå tillför avhandlingen en nära bild av hur ett ”mikrosamhälle” som Krapperup kunde fungera, sett ur detaljens och den sociala organisationens synvinkel, med materialitet och rumslighet som tydliga beståndsdelar. Det går heller inte att ta miste på författarens engagemang när det gäller att förmedla nya kunskaper om Krapperups gods. I avslutningen görs en återkoppling till temat makt och motstånd, med utgångspunkt i den rika empiri läsaren vid det laget bekantat sig med, och det finns också några nya uppslag att fundera vidare över.

Maria Vallström, Uppsala

Maria Strömbäck: *Skapa rum. Ungfemininitet, kroppslighet och psykisk hälsa – genusmedveten och hälsofrämjande intervention*. Samhällsmedicin och rehabilitering, fysioterapi. Klinisk vetenskap, psykiatri. Umeå centrum för genusstudier, Genusforskarskolan, Umeå 2014. 151 s. English summary. ISBN 978-91-7601-081-5.

Maria Strömbäcks avhandling *Skapa rum* är framlagd vid Umeå universitet, institutionen för samhällsmedicin och rehabilitering. En annan institutionell tillhörighet utgörs av Umeå center för genusstudier, Genusforskarskolan. Båda dessa yttre ramverk gör sig tydligt påmind i avhandlingen som är en sammanläggningsavhandling bestående av en kappa om ca femtio sidor och fyra separata kapitel (skrivna av Strömbäck tillsammans med en varierande uppsättning kolleger) om vardera ca 20–25 sidor. Som antyds av underrubriken kan Strömbäcks undersökning beskrivas som en interventionsstudie. Inriktningen anges redan i den inledande sammanfattningen. På en något fyrkantig avhandlingsprosa står här att läsa:

Avhandlingens övergripande syfte är att med en tvärvetenskaplig ansats fördjupa kunskap och utveckla förståelse för unga kvinnors upplevelser av stress och psykisk ohälsa utifrån en genusteoretisk och psykosomatisk kroppsforståelse, samt att utveckla och utvärdera en genusmedveten och kroppsbasead interventionsmodell i form av en stresshanteringskurs för unga kvinnor med stressrelaterad problematik.

Skapa rum är alltså en studie som inbegriper (1) ett intresse för unga kvinnors stressrelaterade problem och som placerar deras upplevda ohälsa i ett sammanhang som till stor del utgörs av dels (2) besvärens kroppsliga förankring, dels (3) genusrelaterade förväntningar på önskvärd femininitet. Till detta kommer avsikten att också (4) undersöka utfallet av en specifik stresshanteringskurs som Strömbäck varit med om att både utforma och leda vid en ungdomsmottagning i norra Sverige.

Den aktuella kursen gavs vid sammanlagt åtta tillfällen (en pilotkurs och sju regelrätta kurser). Deltagarna var unga kvinnor med stressrelaterade problem som sökt sig till ungdomsmottagningen och som frivilligt valt att delta i kurserna. De kunde när som helst avsluta sitt engagemang. Varje kurs bestod av åtta tillfällen om vardera ca två timmar. Strömbäck beskriver dessa träffar som att de syftade till att skapa rum för eftertanke och ”reflektion”, de skulle också vara ”stärkande” och ”tillåtande”. Maxantalet vid varje kurs var tio deltagare.

Det material som avhandlingen bygger på är de enkäter som deltagarna (allt som allt 65 unga kvinnor mellan 16 och 25 år) fick fylla i både före och efter kursen. Det rör sig om synnerligen detaljerade frågeformulär som avser att täcka in olika aspekter av kvinnornas upplevelser av sina liv och sitt allmänna ”mående”. Som källor kompletterades sedan enkäterna av löst strukturerade intervjuer där kvinnorna, återigen både före och efter kursen, gavs tillfälle att mer efter eget huvud berätta om sin livssituation, upplevelser av den egna kroppen, samt, efter den sista träffen, även vad de upplevt som mest betydelsefullt med kursen och om den lett till några tydliga förändringar. Det absoluta flertalet av dessa intervjuer har Strömbäck utfört själv.

I och med detta materialmässiga schema har vi också fått en nyckel till avhandlingens fyra artiklar: artikel 1 och 2 består av enkäter resp. intervjuer *före* kursen; artikel 3 och 4 av intervjuer resp. enkäter *efter* kursen. Genomgående relateras också utfallet och analysen av dessa materialkategorier till andra jämförbara studier baserade på liknande grupper och material.

Som Strömbäck påpekar förhåller sig *Skapa rum* till ett forskningsområde som tidigare haft en stark dominans av kvantitativa forskningsperspektiv och där det varit glest mellan genusanalyserna. Sådillvida är avhandlingen tveklöst ett välkommet tillskott och därtill något av ett pionjärbete. Många unga kvinnor lever idag under en avsevärd press där normerade krav på effektuerandet av rätt sorts femininitet spelar en betydande roll och inte sällan sätter sig i kroppen. Det handlar mycket riktigt också om förväntningar som kommer både ”utifrån” och ”inifrån”. Det är alltså en angelägen forskningsuppgift som Strömbäck och hennes kolleger gett sig i kast med.

Just därför är det lite tråkigt att läsaren får veta så lite om de enskilda personer som ingår i studien. De unga kvinnor som sökt sig till ungdomsmottagningens kurser ges nästan aldrig vare sig kropp, kött eller blod. Tvärtom visar de sig mest som siffror i tabeller och som insprängda citat, tänkta att illustrera forskarens resonemang och slutsatser. Det behöver inte vara något fel i ett sådant förfarande och påståendet är dessutom något missvisande. Flera av de tabeller som redovisas är i själva verket konstruerade med utgångspunkt i de intervjuer med kursdeltagarna som genomförts både före och efter kursen. Intervjusvaren har alltså gett forskarna uppslag till de teman och underteman vars utfall tabellerna avser att redovisa.

Men faktum kvarstår, att för att vara en kvalitativ undersökning kommer man som läsare aldrig riktigt nära informanterna, vare sig det gäller kappan eller de efterföljande artiklarna. Vi får inte veta något om dem som individer, utan ges endast information om de karaktäristika som utmärker dem som grupp. Vi vet inte vem det är som säger vad i de olika citat som med jämna mellanrum dyker upp i de olika artiklarna. Och vi vet därmed heller inte om någon eller några få informanter får ett oproportionerligt stort utrymme i texten. Citaten blir på detta vis en materialkategori som får tala för sig själv. Det uppstår aldrig någon länk mellan utsagorna och de individer som står bakom dessa. Än mer förvånande är att vare sig kappan eller någon av artiklarna uppmärksammar, beskriver eller analyserar de enskilda kurstillfällena som sociala situationer i sin egen rätt. Det är som att det enda som räknas är just det som kan *räknas*, dvs. summerade enkätsvar och lösryckta citat från de intervjuer vars innehåll också styckas upp och presenteras i tabeller som ental och tiotal. Sammantaget så underminerar härigenom både metod och framställningsform an-

språken på att det som redovisas verkligen ska räknas som en *kvalitativ* studie.

Men kanske handlar detta om att recensenten i det här fallet är en etnolog vars hela disciplin på ett helt annat sätt är fotad i en kvalitativ tradition. Den text som jag uppfattar som i hög grad kvantitativt färgad kan mycket väl representera ett viktigt steg mot en mer kvalitativt orienterad forskningsfront inom det ämnesområde där Strömbeck verkar. Mycket tyder på att så är fallet och jag ska därför vara försiktig med att dra alltför stora växlar på det som jag uppfattar som märkligt frånvarande, eller tvärtom onödigt närvarande, i framställningen.

Men en kritisk anmärkning måste jag ändå föra fram. Det har att göra med den i mitt tycke besvärande brist på *metodologisk reflexivitet* som texten präglas av. På ett övergripande plan är Strömbecks avhandling en sorts utvärderingsstudie. Hon vill veta om den aktuella stresshanteringskursen – med sin tydliga inriktning mot mer genusrelaterade frågeställningar och utgångspunkter – fungerar bättre än andra tillgängliga alternativ för den aktuella målgruppen. Då blir naturligtvis också frågan om hur man kan mäta eller på andra sätt dokumentera utfallet av kursen helt central. Strömbeck förlitar sig i detta avseende till stor del på kvinnornas egenrapportering i frågeformulär och intervjuer. Svaren före kursen jämförs med svaren efter kursen, varefter forskaren/forskarna drar slutsatsen att kursen varit till nytta och stöd för flertalet av deltagarna. Av olika skäl var det dock endast 47 av de ursprungligen 65 deltagarna som fullföljde mer än tre av kursernas planerade åtta träffar.

Men trots att denna slutsats i hög grad står och faller med (de decimerade) deltagarnas beskrivningar av sina egna upplevelser av kursen och de stressrelaterade problem som fört dem dit, så görs det väldigt få försök att problematisera relationen mellan forskare och informant. I kappan avhandlas t.ex. frågan om inte

informanterna kan tänkas ha anpassat sina svar till forskarnas förväntningar på bara några enstaka meningar. Om man betänker det nära förhållande som rimligen måste ha uppstått mellan många av kursdeltagarna och kursledaren under det tiotal tillfällen som kursen getts verkar det absolut vara motiverat att dröja avsevärt längre kring denna problematik. Den lojalitet som under dessa förutsättningar kan förväntas uppstå mellan informant och forskare är något som kräver mycket mer tankemöda än det som redovisas i avhandlingen. Detta ter sig än mer angeläget att diskutera för en studie som aspirerar på att gå under beteckningen kvalitativ. Här önskar jag mig som läsare alltså både fler och bättre underbyggda resonemang.

En randanmärkning från någon som kommer från ett ämne där man fortfarande skriver avhandlingar som monografier är också att formen med sammanläggningsavhandlingar genererar en mängd rätt tröttsamma upprepningar av studiens förutsättningar och genomföranden. I Strömbecks fall ges informationen först utförligt i kappan och därefter mer specifikt i var och en av de följande fyra artiklarna.

Men dessa kritiska invändningar förtar inte huvudinttrycket av att Strömbecks studie är ett välkommet och originellt bidrag till ett forskningsfält som länge dominerats av ensidigt kvantitativa undersökningar. Intressant och tankeväckande är även försöket att genom de aktuella kurserna implementera en genusorienterad analys i ungdomsmottagningarnas praktiska och konkreta möten med de unga kvinnorna. Det är också välgörande att se med vilken säker hand Maria Strömbeck navigerar när hon i kappan bygger upp sitt teoretiska universum med inspiration från såväl äldre och nyare fenomenologi som olika normkritiska perspektiv.

Maria Bäckman, Stockholm